

Vrouwen in de economische wetenschap

Zal de mannelijke hegemonie in de economenwereld vanzelf verdwijnen of krijgen vrouwen voorlopig niet meer dan een voet tussen de deur?

In het artikel "Met man en macht" in *ESB* van 2 juni jl. bekijkt H. Schreuder hoe het aantal vrouwen in de wetenschappelijke staf van economiefaculteiten in de loop van de tijd is veranderd. De auteur trekt in zijn artikel twee conclusies. Zijn eerste conclusie heeft betrekking op het aantal vrouwen dat aan economische faculteiten werkzaam is. Hij stelt dat zijn vroeger uitgesproken verwachting dat meer vrouwelijke economiestudenten zullen leiden tot meer promovendi, en uiteindelijk tot meer vrouwen in allerlei rangen van de economische faculteiten (en in het bedrijfsleven), lijkt uit te komen. Zijn tweede conclusie is dat de mannelijke traditie van wetenschappelijke economiebeoefening de laatste jaren is doorbroken.

Mijn eigen ervaring als vrouw aan een economische faculteit en de door mij verzamelde cijfers wijzen echter in een andere richting. Daarom denk ik dat H. Schreuder, ondanks de redelijk voorzichtige toonzetting van zijn column, de zaken iets te naïef voorstelt. Immers, de algemene teneur van het artikel is toch dat het allemaal min of meer vanzelf wel goed komt, en dat nu al de mannelijke hegemonie in de economenwereld doorbroken is. Ik zal hier trachten te verduidelijken dat de situatie complexer en genuanceerder ligt dan door hem geschetst en dat de feitelijke ontwikke-

ling helaas minder reden tot optimisme geeft dan de auteur ons wil doen geloven.

Geen groei aandeel vrouwen

De cijfers van H. Schreuder over de absolute toename van het aantal vrouwelijke aio's en oio's zeggen weinig over het *aandeel* vrouwen. Het aio-en oio-bestand heeft zich immers pas sinds ongeveer 1990 gestabiliseerd tot het huidige aantal. Het is correcter om de percentages vrouwelijke aio's en oio's af te zetten tegen de procentuele instroom van vrouwelijke studenten bij de verschillende economische faculteiten¹. Als de instroomgegevens van studenten aan de economiefaculteiten beschouwd worden (tabel 1), wordt duidelijk dat tussen 1985 en 1989 het percentage vrouwelijke eerstejaars enigszins is toegenomen. Vanaf 1990 zet deze trend echter niet verder door en blijft het aandeel van vrouwen rond de 25% schommelen².

Aangezien veranderingen in de man/vrouwverhouding in de studenteninstroom met vertraging doorwerken in het bestand van promovendi, zou men deze trend het eerst terug moeten zien bij de aio's en oio's. De cijfers tonen aan dat, vergeleken met de studenteninstroom, het percentage vrouwelijke aio's en oio's aan econo-

wen (eigen berekening); een lichte daling dus ten opzichte van de voorgaande jaren. De conclusie luidt dan ook dat de groei van het aantal vrouwelijke aio's en oio's achterblijft bij de ontwikkeling van het aandeel vrouwelijke, eerstejaars studenten.

Oorzaken

Men kan zich afvragen wat de oorzaak is van deze stabilisatie in de percentages vrouwelijke studenten en promovendi in de economische wetenschap. Wanneer je het aantal vrouwelijke studenten aan Nederlandse universiteiten bekijkt, wordt duidelijk dat de economiebeoefening, vergeleken met andere studies, niet zo geliefd is bij vrouwen (in 1991 was het landelijke percentage vrouwelijke economiestudenten 22%⁴). Het is algemeen bekend dat bij voorbeeld de sociale wetenschappen (63%), rechten (48%) en taalwetenschappen (70%) veel vrouwen trekken, maar ook wis- en natuurwetenschappen (30%) kennen meer vrouwelijke studenten dan economie. Kennelijk werpt de 'Kies exact'-campagne voor de studie economie weinig vruchten (meer) af. Een mogelijke verklaring voor de stabilisatie van het aandeel economiestudentes ligt dan ook bij het gegeven dat economiebeoefening nog steeds gezien wordt als een tamelijk abstracte wetenschap, waardoor een aantal meisjes (of hun ouders, docenten en decanen) dit niet als een van de meest voor de hand liggende keuzes ziet. Bovendien heeft de economiebeoefening, zoals ik verderop betoog, niet bepaald een vrouwvriendelijke uitstraling.

Verder kan men natuurlijk ter verklaring van het lage aantal vrouwelijke medewerkers tal van uitspraken van algemene aard aanvoeren waarvan de toepasselijkheid niet beperkt blijft tot de economische wereld. Hier-

Tabel 1. Percentage vrouwelijke eerstejaars studenten economie

Jaar	Landelijk	KUB	RL	UvA	VU	EUR
1985	-	17	18	-	21	17
1986	-	20	27	-	21	-
1987	23	23	26	24	25	-
1988	24	26	31	28	27	-
1989	24	26	34	27	22	-
1992	24	23	31	23	-	18

Toelichting: - betekent niet achterhaald.

omische faculteiten aan de lage kant is (zie tabel 2). Bovendien is er geen sprake van een opgaande lijn; over alle universiteiten gezien was het aandeel vrouwelijke promovendi in december 1989 18,2%, in december 1990 17,9% en in december 1991 18,4%³. Op dit moment bestaat ongeveer 17,5% van het aio-en oio-bestand uit vrou-

1. Met instroom wordt de totale instroom bedoeld bij economische faculteiten (inclusief econometrie e.d.). Relatief veel studenten promoveren aan 'hun eigen' universiteit.

2. Gegevens ontleend aan de zelfstudies economie ten behoeve van de visitatiecommissie (1990), met name aan die van de VU.

3. Met dank aan W. Portegijs voor de verstrekte gegevens.

4. Zie Centraal Bureau voor de Statistiek, Hoofdafdeling Statistiek van Onderwijs en Wetenschappen, Ingeschrevenen naar geslacht, december 1991.

bij spelen onder andere de traditioneel ongelijke rolverdeling tussen mannen en vrouwen een rol, alsmede bij voorbeeld het gebrek aan kinderopvang en problemen met herintreding.

Verschillen per universiteit

De cijfers in tabel 2 maken verder duidelijk, dat de vrouwelijke promovendi tamelijk ongelijk verdeeld zijn over de universiteiten. Aan de economische faculteit van de RL in Maastricht bestaat op dit moment ongeveer 25% van de aio's en oio's uit vrouwen. Aan de KUB en aan de Groningse RUG is het percentage vrouwelijke economie-aio's en -oio's sinds 1989 vrij constant en laag, respectievelijk 9% en 11%. Het Tinbergen Instituut (TI) kent ook een vrij constant aandeel vrouwelijke aio's en oio's⁵.

Schreuder beweert vervolgens dat doorstroom van vrouwen naar hogere wetenschappelijke functies plaats zal vinden als eerst maar genoeg vrouwen gepromoveerd zijn. Het is daarom wellicht aardig om de percentages vrouwelijke aio's en oio's te vergelijken met de cijfers van het overige vrouwelijke wetenschappelijke personeel. Het percentage vrouwelijk wetenschappelijk personeel aan economische faculteiten is in de periode 1989-1991 toegenomen van ca. 8,8% naar 9,6%⁶. Wanneer deze cijfers per universiteit worden uitgesplitst, blijkt dat universiteiten die relatief weinig vrouwelijke promovendi bezitten ook over weinig overig vrouwelijk wetenschappelijk personeel beschikken. Bij de negatieve uitschieters KUB en RUG bestaat respectievelijk 3% en 6% van het overig wetenschappelijk personeel uit vrouwen, terwijl dit percentage bij de RL met 8% wat hoger ligt. De UvA kent op dit moment 17,5% overig vrouwelijk wetenschappelijk personeel.

Langzaam proces

Schreuder veronderstelt dat de doorstroom van vrouwen naar hogere wetenschappelijke functies min of meer automatisch zal plaatsvinden (een zogenaamd push-effect) en hij verwacht daardoor een toename van het aantal vrouwen op hogere posities. Ik denk echter dat het aantal vrouwen dat werkzaam is als overig wetenschappelijk personeel mede bepalend is voor de hoeveelheid vrouwelijke aio's en

oio's. Er is dan sprake van een pull-effect; vrouwelijke studenten worden geconfronteerd met meer vrouwelijke (universitair of toegevoegd) docenten⁷ en zullen mede daardoor misschien eerder een aio- of oio-positie ambiëren. Naar mijn mening is er in grotere mate sprake van een wisselwerking tussen het aantal vrouwelijke promovendi en het aantal vrouwen dat een overige wetenschappelijke functie bekleedt dan Schreuder stelt.

Voor zover een grotere instroom van vrouwelijke economiestudenten vanzelf leidt tot een groter aandeel van vrouwen in de economische wetenschap, laten de cijfers zien dat dit een langzaam proces is. De stagnerende groei van het aantal vrouwelijke eerstejaars economiestudenten zal deze ontwikkeling waarschijnlijk niet ten goede komen. Bovendien blijkt uit het rapport van W. Portegijs dat een toename van het aantal vrouwelijke aio's en oio's niet automatisch leidt tot een grotere doorstroom van vrouwen naar vaste wetenschappelijke posities. Betrekkelijk veel vrouwen hebben een tijdelijke functie en bovendien is de uitstroom van vrouwen relatief hoog. Haar onderzoek toont verder aan dat er de laatste jaren wel een toename in het aantal vrouwelijke wetenschappers heeft plaatsgevonden, maar dat die zich teleurstellend langzaam heeft voltrokken. Haar verwachting is dat dit op korte of middellange termijn niet in belangrijke mate zal verbeteren.

Verschillen per vakgebied

Verder zijn de vrouwen zeker niet gelijkmatig verdeeld binnen de economische wetenschap. Econometrie en algemene economie vormen negatieve uitschieters, terwijl bedrijfseconomie en met name marketing er gunstig bovenuit lijken te steken. Een laatste opmerking die rechtstreeks volgt uit bovenstaande gegevens is dat sommige universiteiten er klaarblijkelijk beter in slagen om vrouwen aan te trekken dan andere.

Deze laatste twee opmerkingen kunnen teruggekoppeld worden naar de tweede conclusie van Schreuder dat de economenwereld in steeds mindere mate een mannenwereld is. Globaal genomen is dit wellicht juist, maar bij bepaalde universiteiten en studierichtingen bepalen mannen nog steeds zodanig het beeld dat vrouwelijke studenten nauwelijks vrouwelijk

Tabel 2. Percentage vrouwelijke aio's en oio's

Jaar	Landelijk	KUB	TI	RL	RUG
1989	18,2	9	19	-	-
1991	18,4	11	-	-	-
1993	17,5	9	21	25	11

wetenschappelijk personeel tegenkomen. Zeker als blijkt dat het aandeel van overig vrouwelijk wetenschappelijk personeel een rol speelt bij de aantrekkingskracht van een universiteit op vrouwelijke promovendi, zal het noodzakelijk zijn voor de negatieve uitschieters om zich beter en aantrekkelijker te profileren als ze meer vrouwen willen aantrekken. Het artikel van Schreuder kan hierbij echter een barrière opwerpen doordat mannen die minder belang hechten aan een toename van vrouwelijk wetenschappelijk personeel in zijn artikel argumenten kunnen vinden om hun opvattingen te rechtvaardigen en te handhaven.

Conclusie

Gegeven bovenstaande cijfers, het rapport van Portegijs en mijn eigen ervaring in de economische mannenwereld durf ik helaas niet zo optimistisch te zijn om te geloven dat het allemaal vanzelf wel goed komt met de doorstroming van vrouwen in de economische wetenschap. Ook met een extra krachtsinspanning krijgen vrouwen in grote delen van de economenwereld voorlopig nog niet meer dan een voet tussen de deur.

Eline van der Heijden

De auteur is als oio werkzaam bij de vakgroep Algemene Economie aan de KUB te Tilburg. Met dank aan het Tinbergen Instituut, Klaas Knot, Wil Portegijs, Paul Tang en Richard Venniker voor de verstrekte gegevens en aan Rob Aalders en Marijn Verhoeven voor nuttig commentaar.

5. Het TI (Tinbergen Instituut) is een instituut waarin de aio's en oio's van de economische faculteiten van de EUR, UvA en VU zijn ondergebracht.

6. Deze cijfers betreffen het totale wetenschappelijke personeel, dus inclusief aio's en oio's. Zie hiervoor W. Portegijs, *Jammer dat u gaat*, Jan van Arkel, Utrecht, 1993.

7. Aio's en oio's worden immers nauwelijks ingezet bij het geven van colleges.

De reactie van Eline van der Heijden op mijn column "Met man en macht" is om een aantal redenen interessant. Wellicht het boeiendst is nog de constatering dat wij – uitgaande van ongeveer hetzelfde feitenmateriaal over de positie van vrouwen aan economische faculteiten – tot een andere verklaring en evaluatie van die situatie komen. Mijns inziens is dit verschil in interpretatie waarschijnlijk te herleiden tot de volgende factoren:

- wij werken aan verschillende faculteiten;
- in verschillende vakgebieden; en
- zij is ongeduldiger.

Ik zal kort toelichten hoe ik tot deze inschatting kom. Om te beginnen het ongeduld. Dit leid ik af uit twee elementen van haar reactie. In de eerste plaats haar focus op een aanzienlijk kortere periode dan in mijn column aan de orde was. Ik richtte mij op de periode 1969-1992. In haar reactie is de langste periode waarover gegevens worden gepresenteerd 1985-1992, maar bij de personeelontwikkeling gaat het over de jaren 1989-1991. Mijn stelling was dat over mijn langere periode bezien het aandeel vrouwen in de instroom van eerstejaars economie drastisch gestegen was, en dat deze ontwikkeling zich geleidelijk zou gaan weerspiegelen in de personeelsofbouw van de faculteiten economie. Van der Heijden stelt daar tegenover dat het aandeel vrouwelijke eerstejaars zich de laatste jaren lijkt te stabiliseren, en dat de toename van vrouwelijke wetenschappers "teleurstellend langzaam" verloopt. Nu hangen teleurstellingen natuurlijk samen met je verwachtingen. Mijn verwachting was dat hier sprake zou zijn van "een jaargangenmodel met aanzienlijke vertragingen" (voortvloeiend uit de lengte van studie- en beroepsfasen). Uit de tabellen 1 en 2 van Van der Heijden leid ik af dat mijn verwachting bewaardheid wordt. Het percentage vrouwelijke aio's en oio's is in het begin van de jaren negentig ongeveer gelijk aan het percentage vrouwelijke eerstejaars in 1985. Dat is precies wat je op grond van een jaargangenmodel zou verwachten, indien mannen en vrouwen gelijke kansen hebben op de markt voor promovendi. Wie een snellere ontwikkeling verwacht van

eerstejaars tot (gemiddelde) promovendus dan een jaar of zes à zeven, lijkt mij ongeduldig.

Verder zijn wij het met elkaar eens dat het percentage vrouwelijk wetenschappelijk personeel aan de economische faculteiten stijgt, ook de laatste paar jaar. Maar hier treedt het interessante verschil in interpretatie op. Mijn verwachting is dat het jaargangenmodel het tempo van deze ontwikkeling zal dicteren. Met andere woorden: rekening houdend met (a) het ontstaan van vacatures in iedere beroepslaag en (b) de inherente vertragingen in het opbouwen van gekwalificeerd 'human capital', zal de recruiting op iedere beroepslaag de verdeling van beschikbare kandidaten weerspiegelen, ook de verdeling over de geslachten. Van der Heijden stelt daar tegenover dat "het aantal vrouwen dat werkzaam is als overig wetenschappelijk personeel mede bepalend is voor de hoeveelheid vrouwelijke aio's en oio's". Zij gaat uit van een "pull-effect" van zittend vrouwelijk personeel op de recruiting van vrouwelijke promovendi. Hier speelt waarschijnlijk een rol dat wij verschillende ervaringen hebben aan verschillende faculteiten. Van der Heijden werkt aan de KUB en treft daar weinig vrouwelijke promovendi aan (9%) evenals weinig vrouwelijk overig wetenschappelijk personeel (3%). Mijn ervaring aan de RL is dat wij in 1985 met een uitsluitend mannelijke staf begonnen en dat er nu relatief veel vrouwelijke promovendi zijn (25%), terwijl 8% van het overig wetenschappelijk personeel vrouw is. Bij de verklaring van deze – landelijk gezien blijkbaar gunstige – cijfers kan een pull-effect van de staf in die jaren geen rol spelen (althans niet zoals Van der Heijden het bedoelt!).

Welke factoren kunnen dan wel ten grondslag liggen aan de inderdaad opmerkelijke verschillen tussen de faculteiten? Het percentage vrouwelijke eerstejaars ligt immers aan de RL een stuk hoger (31%) dan aan de andere faculteiten (18-23%). En ook de personeelsofbouw laat flinke verschillen zien. Mijn hypothese is dat het voornamelijk de verschillende profilering van de faculteiten is die deze verschillen bepaalt. Van der Heijden werkt aan een faculteit die zich meer algemeen-economisch en econometrisch profileert. Zoals zij zelf al vaststelt, vormen deze vakken

de "negatieve uitschieters" qua participatie van vrouwen. De economische faculteit van de RL heeft een meer bedrijfsgerichte profilering, mede vanwege de succesvolle studierichting Internationaal Management. Bedrijfseconomie en bedrijfskunde trekken inderdaad meer vrouwelijke studenten, zoals Van der Heijden ook opmerkt. Zulke verschillende profileringen bepalen niet alleen de samenstelling van de studentenpopulatie, maar ook de opbouw van de staf¹. Aan de RL werken dan ook de meeste vrouwen bij Bedrijfseconomie.

Een column is een bewust enigszins prikkelend geschreven bijdrage, waarbij de bij een artikel noodzakelijke onderbouwing deels achterwege kan blijven². Door de reactie van Eline van der Heijden hebben we iets dieper op de materie kunnen ingaan. Zoals ik reeds in de column stelde blijft het de vraag "of en zo ja in welk tempo, vrouwen werkelijk zullen doorstromen naar hogere posities, zowel aan de economiefaculteiten als elders". Die vraag zal voor de 18% vrouwelijke eerstejaars uit 1985 binnenkort beantwoord kunnen worden op het niveau van UD-recruterings. Voor beantwoording op UHD- en HL-niveau zullen zij echter nog heel wat geduld moeten opbrengen.

Indien ik dit naschrift mag afsluiten in de sfeer van een column, wil ik erop wijzen dat er een probaat middel is om het percentage vrouwen in de staf van economische faculteiten ook op kortere termijn op te voeren. Dat middel bestaat uit de eis dat het aandeel van de bedrijfs-economische staf in overeenstemming gebracht wordt met de studentenvoorkeur voor deze richting. De drastische personele herallocatie die hiervan aan alle faculteiten het gevolg zou zijn, zou de beste kansen voor een vlotte doorstroming van gekwalificeerde vrouwelijke kandidaten scheppen!

Hein Schreuder

1. Als er een "pull-effect" zou uitgaan van vrouwelijk wetenschappelijk personeel (wp) op studenten en promovendi, zou de UvA met 17,5% vrouwelijk overig wp het hoogste moeten scoren. Dit is echter noch qua vrouwelijke eerstejaars, noch qua vrouwelijke promovendi het geval.
2. Zoals in de column aangegeven, gaf ik iets meer onderbouwing in een lezing die bij de Emancipatiecommissie van de RL opvraagbaar is.